

MEĐUKNJŽNIČNA POSUDBA U GLOBALNOM INFORMACIJSKOM OKRUŽENJU

THE INTERLIBRARY LOAN SERVICE IN THE GLOBAL INFORMATION ENVIRONMENT

Vesna Golubović

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb
vgolubovic@nsk.hr

Sažetak

Opisano je značenje i važnost međuknjižnične posudbe, uz kratku povijest nastanka. Na primjeru službe *Subito* za naručivanje digitaliziranih kopija članaka iz časopisa prikazana je djelatnost Službe za međuknjižničnu posudbu pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, koja obavlja najveću inozemnu posudbu knjiga i fotokopija članaka iz inozemstva.

Ključne riječi: međuknjižnična posudba, dostava dokumenata, služba *Subito*

Summary

The importance of the interlibrary loan (ILL) is described, along with the short history of its development. The activity of the Interlibrary Loan Service at the National and University Library (has the largest quantity of interlibrary loans of books and photocopies of articles from abroad in Croatia) is shown through the example of the *Subito* service (service for ordering digitalized copies of journal articles).

Keywords: interlibrary loan, document delivery, *Subito* service

Uvod

Na pitanje što je međuknjižnična posudba nailazimo na nekoliko odgovora:

- postupak za dostavu dokumenta ili odgovor na upit o građi koju nemamo u svojoj knjižnici,
- životna spona prema vanjskom svijetu znanja,¹
- ispunjavanje praznine između lokalnih zbirki i potreba² itd.

¹ Bouchner, Virginia. Interlibrary loan practice handbook. 2nd ed. Chicago : American Library Association, 1997. Str. 12.

² Hilyer, L. A. Interlibrary loan and document delivery in the larger academic library : a guide for university, research, and larger public libraries. // Journal of interlibrary loan, document delivery and information supply 13, 1-2(2002), 1.

Kako nijedna knjižnica nije mogla ići ukorak s eksponencijalnim rastom proizvodnje tiskane građe i nabavljati svu potrebnu literaturu, pojavila se ideja o uzajamnom korištenju fondova. Godine 1954. IFLA donosi prve upute o međuknjižničnoj posudbi, odnosno predložak po kojem su nacionalne knjižnice trebale izraditi nacionalne pravilnike o međuknjižničnoj posudbi.³ Te su upute do današnjeg dana doživjele tri revizije (1978., 1987. i 2001.), ali im je osnovni cilj ostao isti: univerzalna dostupnost publikacija.⁴

Isto tako, s porastom zahtjeva za posudbu knjiga i izradu fotokopija članaka, nametnula se potreba automatizacije postupaka naručivanja građe, odnosno uspostavljanja različitih službi za dostavu dokumenata, koji se temelje na standardima za međuknjižničnu posudbu (ISO10160, ISO10161-1 i ISO10161-2).⁵

U ovom će se radu, na primjeru službe *Subito*, prikazati djelatnost međuknjižnične posudbe u Hrvatskoj.

Međuknjižnična posudba u Hrvatskoj

Do donošenja Pravilnika o međuknjižničnoj posudbi, koji bi trebao proizaći iz novog Zakona o knjižnicama, u Hrvatskoj su na snazi dva dokumenta – *Uputstvo o posuđivanju knjiga među knjižnicama u Hrvatskoj*⁶ te *Stručne upute o postupku pri posuđivanju knjiga*⁷ iz 1961. godine.

Uz Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu, na prijedlog Komisije za međuknjižničnu posudbu Hrvatskoga knjižničarskog društva, inozemnu međuknjižničnu posudbu za korisnike s područja svojih županija obavljaju i sveučilišne knjižnice u Rijeci, Splitu, Osijeku i Zadru. Isto tako, i pojedine specijalne/visokoškolske knjižnice (Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, Središnja medicinska knjižnica, Knjižnica Instituta "Ruđer Bošković" i dr.) naručuju građu isključivo za svoje korisnike.

Kako je Zagrebačko sveučilište najveće, logično je i da Služba međuknjižnične posudbe pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici ima najveći broj zahtjeva za naručivanje članaka iz časopisa koji su temeljno uporište znanstvenih i stručnih istraživanja. Prema istraživanju provedenom 2003. u Službi za međuknjižničnu posudbu u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, zahtjevi pokrivaju sva znanstvena područja, i to 7 posto iz društveno-humanističkih znanosti, 18 posto iz prirodno-tehničkih znanosti i 75 posto iz biomedicine. To da je najveći broj zahtjeva za međuknjižničnu posudbu iz područja biomedicinskih znanosti nije iznenađujuća

³ IFLA. <http://www.ifla.org/VI/2/p3/ildd.htm> (2003-01-29)

⁴ Line, Maurice. Univerzalna dostupnost publikacija (UAP) : program poboljšavanja nacionalne i međunarodne dobave i snabdijevanje publikacijama. // Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1989. Str. 57.

⁵ ISO ILL Protocol Standards. <http://www.nlc-bnc.ca/iso/ill/stan160.htm> (2003-01-29)

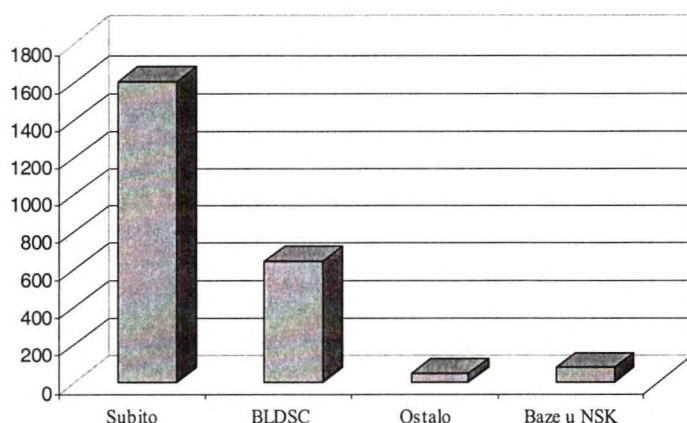
⁶ Uputstvo o posuđivanju knjiga među bibliotekama u Narodnoj Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 7, 3-4(1961), 255-256.

⁷ Stručne upute o postupku pri posuđivanju knjiga među bibliotekama u Narodnoj Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 8, 1-2(1962), 91-93.

činjenica. Razvoj medicine kao znanosti i struke sve je brži, što stvara sve veću potrebu za najnovijom literaturom.⁸

Iako se Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici zahtjevi za fotokopijama članaka mogu slati poštom, telefaksom, elektroničkom poštom i putem web-obrasca, oni se najvećim dijelom ostvaruju elektroničkom poštom, što govori o spremnosti hrvatskih knjižnica za korištenje najmodernijih tehnologija kako bi se potrebe krajnjih korisnika zadovoljile na najbrži mogući način. Dostava pak traženih članaka obavlja se elektroničkom ili klasičnom poštom.

Po primitku zahtjeva, međuknjižnična posudba odnosno naručivanje članaka obavlja se preko komercijalnih dobavljača i preko baza podataka s cjelovitim člancima. Prema spomenutom istraživanju, najviše se koristi služba *Subito* (Grafikon 1).

Grafikon 1. Međuknjižnična posudba prema dobavljačima

Služba Subito

Subito je međunarodna služba koju čini trideset i jedna knjižnica iz Njemačke, Austrije, Švicarske i Liechtensteina, a namijenjena je brzom i učinkovitoj dostavi dokumenata. Pretraživanje i naručivanje, zasnovano na mrežnoj tehnologiji, jednostavno je i brzo. Riješeni zahtjevi, s traženim dokumentom u prilogu u formatu PDF, vraćaju se elektroničkom poštom na adresu naručitelja u roku nekoliko sati. Time se služba *Subito* najviše približila idealu knjižnične usluge: pružiti informaciju korisniku u pravo vrijeme i na pravom mjestu.⁹

Časopisi se u okviru službe *Subito* najčešće traže prema naslovu i ISSN-u, a moguće je još i pretraživanje prema skraćenom naslovu, izdavaču, klasifikacijskoj

⁸ Petrak, Jelka; Lidija Marković. Međuknjižnična posudba između Središnje medicinske knjižnice i (bio)medicinskih knjižnica u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 45, 1-2(2002), 42.

⁹ Subito Document Delivery Service. <http://www.subito-doc.com> (2003-01-29)

oznaci, zemlji i jeziku. Uz pronađeni naslov, dostavlja se i popis knjižnica koje ga posjeduju zajedno sa signaturom, što nam omogućuje odabir knjižnice odnosno dobavljača. Zahvaljujući postojanju ovakvih službi više nismo dužni odabirati zemljopisno bližu knjižnicu, što smo činili do sada kako bi se smanjili izuzetno visoki poštanski troškovi. Budući da je cijena usluga svih dobavljača ista, odabiremo ga isključivo na osnovi fonda i dobrih iskustava u suradnji (prema spomenutom istraživanju, najveći su dobavljači ETH Bibliothek iz Züricha, Deutsche Zentralbibliothek für Medizin iz Kölna, Technische Informationsbibliothek iz Hannovera itd.). Nakon odabira dobavljača i bibliografskog opisa tražene publikacije, upisuju se sljedeći podaci: ime(na) autora, naslov članka, svezak, broj, godina i stranice te broj naše narudžbe. Nakon što se pregledaju svi upisani podaci te potvrdi registracija naručitelja i narudžba, dobiva se povratni broj te narudžbe. *Subito* nudi dvije vrste dostave – običnu i brzu, a praksa pokazuje da članci u prosjeku dolaze unutar 24 sata što zavisi od samih dobavljača i njihove opterećenosti. Dokumenti koji nisu kvalitetno skenirani i čitljivi mogu se reklamirati u roku dva do tri dana.

Jednom mjesečno ispostavlja se zajednički račun svih dobavljača s popisom svih naručenih članaka, što omogućuje potpun nadzor narudžbi te sredstava utrošenih za međuknjižničnu posudbu.

Zaključak

Pojava interneta nije umanjila važnost i značenje međuknjižnične posudbe jer se većina dokumenata koje korisnici naručuju nalazi u bazama podataka i drugim izvorima informacija čije se usluge plaćaju. Dapače, internet omogućuje brže pronalaženje informacije o građi, te pruža kvalitetniju infrastrukturu za usluge, narudžbe i dostavu.

Koji su naši zadaci na nacionalnoj i međunarodnoj razini? Razvoj službe za međuknjižničnu posudbu zavisi o veličini knjižničnih zbirki i potrebama korisnika. Kako se najviše traže noviji časopisi iz svih područja znanosti, ističe se potreba za usklađivanjem nabavne politike znanstvenih časopisa na nacionalnoj razini. Potrebno je uskladiti dva svijeta — tiskani i digitalni, razlučiti ono najvažnije te odgovorno odrediti gdje nabavu može zamijeniti kvalitetna međuknjižnična posudba, koja se odvija kroz službe za dostavu dokumenata što Hrvatsku izravno uključuje u sustav koji povezuje svijet na svih pet kontinenata.

LITERATURA

Bouchner, Virginia. Interlibrary loan practice handbook. 2nd ed. Chicago : American Library Association, 1997.

Hilyer, L. A. Interlibrary loan and document delivery in the larger academic library : a guide for university, research, and larger public libraries. // Journal of interlibrary loan, document delivery and information supply 13, 1-2(2002), xv-128.

International Federation of Library Associations and Institutions.
<http://www.ifla.org/VI/2/p3/ildd.htm> (2003-01-29)

ISO ILL Protocol Standards. <http://www.nlc-bnc.ca/iso/ill/stan160.htm>

Line, Maurice. Univerzalna dostupnost publikacija (UAP) : program poboljšavanja nacionalne i međunarodne dobave i snabdijevanje publikacijama. // Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1989.

Petrak, Jelka; Lidiya Marković. Međuknjižnična posudba između Središnje medicinske knjižnice i (bio)medicinskih knjižnica u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 45, 1-2(2002), 41-49.

Stručne upute o postupku pri posuđivanju knjiga među bibliotekama u Narodnoj Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 8, 1-2(1962), 91-93.

Subito Document Delivery Service. <http://www.subito-doc.com> (2003-01-29)

Uputstvo o posuđivanju knjiga među bibliotekama u Narodnoj Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 7, 3-4(1961), 255-256.